

ВСТУП

Характерною рисою богословської думки ХХ ст. є те, що вона творить нове богослов'є, яке зорієнтоване на людину. Цей напрямок Карл Ранер назвав “антропологічним поворотом”. Специфікою цього підходу є те, що в богослов'є завжди все розглядається під кутом спасіння людини і тому воно орієнтується на питання, що їх ставить людина. Такий поворот є дуже близький до філософії екзистенціалізму та персоналізму і містить у собі багато небезпек. Людина залишається у власному суб'єктивізмі та індивідуалізмі. Так народжується викривлення в антропології. Святоотцівське трихотомічне бачення людини втрачається. Починає переважати концепція, згідно з якою людина складається з душі та тіла, а про дух людини забувається.

Якщо звернутись до святоотцівської традиції, то зауважимо, що Святі Отці розуміли людину як “особу”, не протиставляючи природі, але акцентуючи її першість. Без такого інтегрального розуміння втрачається автентичність християнської антропології. В її основу Святі Отці вкладали бачення людини сотвореної “ за образом і подобою Божою” (Бут.1.26.). Цей процес творення людини, згідно однієї з найдавніших формул, здійснює “Отець через Сина у Святому Дусі”. Створена таким чином людина розглядалась у світлі Пресвятої Трійці і все своє життя була покликана реалізувати аналогічно до сопричастя трьох Осіб у Бозі. В основу цього життя покладено любовне вільне спілкування Осіб. Завдяки любові є можливим існування досконалої єдності осіб і одночасно при цьому кожна особа зберігає свою ідентичність (самобутність). Сутність Божих Осіб полягає в тому, що кожна з них дарує себе для іншої. Так взаємозбагачуючись твориться єдність у Бозі. “Завдяки таким взаєминам стає реальною дійсність, яка існує у вічності” – пише М.І. Рупнік.

Людина, створена на образ Божий отримує дар любові і покликана до зростання в ній. Ріст у любові супроводжується тим, що людина досягає внутрішньої гармонії духа, душі та тіла, а також є в єдності з усім сотвореним світом. Поряд з цією всеохоплюючою єдністю, яка досягається завдяки любові, людина як особа має можливість зберігати свою унікальність та гідність.

В даній праці поставлено дві цілі. Першою з них є повернення до розуміння людини, як особи, а також усвідомлення нею об'єктивності її життя за допомогою практики духовного отцівства. Ця практика була знана у Церкві з самих її початків, особливо на християнському Сході, та на жаль сьогодні є забутою. Тому у своєму зверненні до східних християн Папа Іван Павло II наголошує:

”Наш світ має крайню потребу духовних отців. Він часто їх відкидав, бо вони здавалися йому такими, що не викликали довір'я, або їхній спосіб навчання виглядав вже застарілим і малозахоплюючим для тогочасної ментальності. Тепер, однак, світ намагається знайти нових, і тому страждає у страсі та непевності, не маючи живих духовних зразків, ані певних орієнтирів. Той, хто є отцем у Дусі, якщо справді ним є, - а народ Божий завжди умів такого розпізнавати, - не буде ніколи намагатися вчинити

інших цілком подібними до себе, але допоможе знайти дорогу до Царства” .

Людині подароване життя, щоб його не змарнувати, але вдосконалити, одухотворити, освятити і таким чином у свободі реалізувати предвічний задум Творця про неї. Справжнє призначення відкривається людині у світлі особи Ісуса Христа, який є правдивим Богом і правдивою людиною. Він допомагає нам розпізнати повноту людського покликання. Призначення людини полягає в тому, щоб уподібнитися до свого Отця Небесного, який залишив нам свій образ і подобу. В цьому і є суть Христової заповіді “Будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий”(Мт.5, 48). Наша людська природа під впливом Божої благодаті, має стати переображеною, богоподібною, на взір Ісуса Христа. Однак цей процес вимагає багато зусиль зі сторони людини. Його здійснюється через велику віру і подвиг. Необхідною є також глибока і постійна молитва. На шляху до обожнення людину чекає багато небезпек, тому Святі Отці радять мати досвідченого провідника, який вже пройшов цей шлях. У східній духовності практика духовного отцівства вважалася великою харизмою Святого Духа. В Церкві отримала особливий розвиток у монашестві протягом I тисячоліття.

В даній праці ця практика розглядається у світлі практичних та богословських глав преп. Симеона Нового Богослова. Цей отець своїм життям і творами, які він залишив у Церкві є більше відомий, як великий християнський містик. Але важливе місце у його творах займає і аскетичне вчення, хоч воно є мало досліджене.

У Східній Церкві аскетизм і містика є тісно між собою поєднані. Вони ведуть до досягнення цілі християнського життя – обожнення. У світлі цього витворюється новий погляд на людину. Він відрізняється від того, який творився на основі тринітарних, богословських трактатів і догматичних спорів. Ця антропологія була витворена цілим поколінням аскетів та мистиків і в основі своїй ставила акцент на внутрішнє самозаглиблення і вивчення таємничого світу людської душі.

Досліджуючи духовне керівництво, важко є використовувати єдиний метод. Це у великій мірі пов'язано з самою практикою духовного проводу. Протягом віків вона формувалася різними підходами, оскільки залежала від конкретних постатей і досліджуючи її сьогодні, потрібно використовувати неповторну тактику.

Специфічність даного методу буде полягати в тому, що він не буде опиратися на жоден підхід і не буде надавати перевагу якій-небудь “школі думки”. Він також не наслідуватиме еkleктичний чи синкретичний підхід, побудований з думок різних теоретиків. В основі лежить дослідження джерельних творів самих отців або праці на ці джерельні твори.

Другою, не менш важливою, ціллю цієї дипломної роботи є дослідження духовного отцівства у вченні преп. Симеона Нового Богослова. Для цього використано практичні та теологічні глави, переклад яких на російську мову зробив ігумен Іларіон Алфеев. Як джерельну літературу використано також твори преп. Симеона Нового Богослова у 3-ох томах, які є репринтним виданням (1893р.) перекладу, зробленого св.Теофаном Затворником.

В процесі написання цієї роботи будуть використовуватися також дослідження сучасних богословів на дану тему. До них належать праці двох сучасних російських богословів: архієпископа Василя Кривошеїна “ Преподобний Симеон Новий Богослов” і докторська робота ігумена Іларіона Алфеева, написана під керівництвом єпископа Калістова Вера: “Преподобный Симеон Новый Богослов и православное предание”.

До основних додаткових джерел, які вживатимуться в роботі можна віднести також твори: Архим. Софронія Сахарова “Рождение в царство непоколебимое”, С.С.

Хоружого «К феноменологии аскезы», И. Смолича «Жизнь и учение старцев». Особливе місце у написанні цієї роботи займають англомовний твір Джозефа Аллена “Inner Way” та відома книга по східній духовності о. Томаша Шпідліка “Духовність християнського Сходу”.

Для приготування і написання даної праці використано аналітично-синтетичний метод:

- а) аналіз зібраного матеріалу під кутом піднятої проблеми;
- б) синтетична відповідь на поставлену проблему згідно вчення преп. Симеона Нового Богослова.

У цій дипломній роботі використовуються переважно терміни з розділу богословської антропології. В основному це є відомі терміни і не потребують окремого вивчення. До них можна віднести такі терміни як праксис, теозис, теорія, апатея та ін. З іншої сторони існує проблема недостатньо чітко виробленої української богословської термінології. Дуже часто при перекладі з іноземних мов виникає проблема, яка полягає в тому, що немає в українській мові відповідних слів, які б відображали їхній справжній сенс і глибину. До них, наприклад, належать такі слова зі старослов'янської мови: “старець”, “духовне чадо”, “прелесть”. Для їхнього перекладу вжито українські заміники: старець, духовна дитина і духовний обман.

Праця складається з двох розділів, кожний з яких поділений на три пункти. У першому розділі досліджуються біблійні, історичні та богословські основи практики духовного отцівства. Перший пункт цього розділу розкриває генезу духовного проводу в Старому та Новому Завітах. Ця тема не є чужою і для преп. Симеона Нового Богослова. В його житті читання Святого Письма займало надзвичайно важливе місце. В практиці духовного керівництва воно також відіграло одну з головних ролей. У другому пункті, який присвячений історичному екскурсу духовного батьківства, висвітлено різні думки дослідників відносно точного часу зародження цієї практики. Тут подано також етимологію слова “духовний отець” і показано взаємовідносини між духовним отцем і учнем в духовному провіді та Тайною Сповіді, які історично формувалися. Особливе місце в цьому процесі займав преп. Симеон Новий Богослов. Завершується цей пункт коротким дослідженням того, в якій формі духівництво проникло на Україну з прийняттям християнства і як воно розвивалося в наступні століття.

Без тісного зв'язку аскетизму і містики немає правдивого поступу в духовному житті. На шляху духовного подвигу людині також потрібно мати провідника, який пройшов цей шлях і других може ним вести. Цю думку Святі Отці постійно підкреслювали.

Притримувався її також преп. Симеон і на власному досвіді переживав. Цьому є присвячений останній пункт першого розділу. На підставі досліджень духовного отцівства у розумінні Габріеля Бунге та Павла Євдокімова тут розкривається також його глибинне розуміння у Східній Церкві. Воно є покликанням кожного християнина, тому у Східній традиції є знаною практика і духовного материнства.

Весь другий розділ присвячений розкриттю розуміння духовного отцівства у вченні преп. Симеона Нового Богослова. Як і все його богослов'є, розуміння практики духівництва є також пронизане глибокою містикою. В духовному отці преп. Симеон Новий Богослов бачить образ Христа. Але така містика не є відірвана від аскетичного життя. Доброго духовного отця людина отримує, як плід довгих пошуків і молитов. Такий підхід у розумінні духівництва показує тісний зв'язок з преп. Іваном Ліствічником та всією традицією християнського Сходу.

В другому пункті звернено увагу на розуміння послуху і свободної волі у відносинах між

духовним отцем та учнем. Преп. Симеон Новий Богослов є одним з найсильніших захисників послуху. Він виховував своїх учнів часто парадоксальними середниками з ціллю досягнути досконалого послуху. Але всі його відносини з учнями є позначені великою любов'ю і розумінням послуху персоналістично. Такий підхід є згідний з євангельським послухом і звільняє від чисельних небезпек, які можуть виникнути у відносинах.

Різноманітні крайнощі, які можуть виникнути у відносинах учня з духовним отцем мають двостороннє походження. Вони можуть виникнути як зі сторони духовного отця, так і тих, хто йому довірився. Про всі ці перестороги буде мова в останньому пункті другого розділу.

Тема духовного отцівства є актуальною на даний час, але мало досліджена. Ця дипломна праця є спробою розкрити розуміння духовного проводу на підставі “Практичних і богословських глав” преп. Симеона Нового Богослова. Для кращого висвітлення даної теми є багато посилань і на інші твори преп. Симеона.

Висновки

Метою цієї дипломної роботи було бажання показати важливість практики духовного отцівства в житті кожного християнина. У сучасному світі, де все веде людину до індивідуалізму та суб'єктивізму, духовне батьківство дарує людині усвідомлення об'єктивності життя. Ця об'єктивність має свою основу в повному відкритті простору для міжособових любовних відносин. Завдяки свобідному послуху, побудованому на любові, духовне батьківство не є пастирською методою чи системою. Своім внутрішнім змістом воно об'являє людині ціль життя. Через такі відносини людина вступає у відносини з Христом, тому справжнє духовне отцівство не може бути поза Церквою.

В даній праці духовне отцівство розглядається у світлі монашої традиції, як богословсько–духовна структура. Функція духівника не має ієрархічного чи юридичного характеру. Преп. Симеон Новий Богослов постійно відстоював цю думку. Прикладом свого життя він показав, якими мають бути взаємовідносини між духовним отцем і учнем. В сьогоднішніх умовах є важко говорити про містику і аскетизм преп. Симеона не тільки для християн, але і для духовенства. Для багатьох аскетичне життя стало протилежним до духовності і вважається крайністю. Своім життям преп. Симеон свідчить, що не може бути жодної християнської духовності, якщо в її центрі не стоїть аскетизм. Духовне життя відірване від аскетизму є небезпечним, бо відбувається окремо від Євангелії. Духовність аскетизму вимагає постійної смерті до старого і повороту до нового життя. Сучасна людина дуже часто забуває про гріх. Поняття гріха також щезає з сучасної літератури по духовному керівництву. Ціль духовного керівництва вбачають в тому, щоб сприяти зросту духовної дитини у любові по відношенню до Бога, ближніх, самої себе і всього творіння, а дійсність гріха нехтується. Преп. Симеон Новий Богослов показує гріх, як регрес, як хворобу, тому сучасні духовні отці також повинні про це пам'ятати. Для преп. Симеона не було останнього етапу в духовному рості. Він ніколи не зупинявся в духовних здобутках і бачив себе тим, хто рухається в духовному рості з іншими. Він помирав щоденно. Саме завдяки цьому щоденному вмиранню і турботі за всіх, людство отримало духовного отця.

Преп. Симеон є особливою постаттю в духовному керівництві. Його життя є прикладом для багатьох сучасних духовних отців. Його внесок не є вирішенням сучасних проблем,

але це є швидше виклик того, якою має бути практика духовного керівництва сьогодні. Життя преп. Симеона Нового Богослова викликає більшу кількість запитань, ніж відповідей для сучасних духовних керівників. Ким є духовний отець для ближніх сьогодні? Що є духовністю для сучасних духівників?

Постановка такого питання вже є важливою. Претендувати на те, що дана праця є вичерпним дослідженням практики духовного отцівства в Східній Церкві, і зокрема, у розумінні преп. Симеона Нового Богослова, було би більше, ніж просто неправдою. Ця праця є запрошенням до подальших досліджень мудрості великих духовних отців минулого і відновлення їхнього духу служіння в сьогоденні.

Зміст

Список скорочень	3
Вступ	4
Розділ I. Дефініції та загальні характеристики духовного проводу	
I.1. Духовне батьківство у Святому Письмі	10
I.2. Історичний екскурс розвитку духовного проводу.....	19
I.3. Богословські підстави духовного отцівства	27
Розділ II. Міжособові відносини духовного отця з учнем у вченні преп. Симеона Нового Богослова	
II. 1. Особа духовного отця. Його обов'язки та функції	34
II. 2. Свобідна воля та послух учня	42
II. 3. Небезпеки в духовному керівництві	59
Висновки	57
Список використаної літератури і джерел	59